

В статтє уточнено содержание понятия экономической устойчивости в динамических условиях хозяйствования. Проанализировано факторы формирования экономической устойчивости. Определена взаимосвязь понятий «экономическая устойчивость» и «конкурентоспособность» аграрных предприятий.

Ключевые слова: экономическая устойчивость, конкуренция, сельскохозяйственное производство, аграрное предприятие, конкурентоспособность.

The article clarifies the essence of the notion of economic stability under the dynamic conditions of management. The factors of formation economic stability have analyzed. Interrelation of notions «economic stability» and «competitiveness» of agrarian enterprises has defined.

Keywords: economic stability, competition, agricultural production, agrarian enterprise, competitiveness.

Дата надходження до редакції: 17.04.2013

Рецензент: д.е.н., професор Олійник Т.І.

УДК 338.984

УПРАВЛІННЯ СТІЙКІСТЮ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА АПК

К. А. Колосова, аспірант, Луганський національний аграрний університет

Розглянуто питання управління стійкістю діяльності підприємства АПК на основі запровадження системи показників стійкості, що дають змогу проводити систематичний контроль відповідності стану підприємства умовам діяльності в мінливому середовищі та своєчасного реагування на негативні зміни в ньому

Ключові слова: підприємство АПК, діяльність, стійкість, показник стійкості, управління стійкістю

Постановка проблеми. Посилення впливу дестабілізуючих факторів роботи підприємств у сучасному ринковому середовищі ставить перед керівництвом підприємств складні завдання збереження стійкої діяльності, а то й просто збереження працездатності. Непередбачуваність цінових змін набуває особливо загрозливого характеру в галузях переробки сільськогосподарської сировини, вартість якої багато в чому залежить ще й від природних факторів, митних змін, що вносять зрушення в структуру імпорту-експорту

сільськогосподарської продукції, жорсткої конкуренції між виробниками – підприємствами й підприємцями. Так, рентабельність продукції більше ста працюючих в Україні м'ясокомбінатів напряму залежить від вартості живої ваги закуповуваної великої рогатої худоби, балансує на мінімальному рівні. Дані стосовно рентабельності досліджуваних м'ясопереробних підприємств, приведені у табл. 1, свідчать про їх критичну позитивну рентабельність у межах декількох відсотків, а то й про збитковість їх діяльності.

Таблиця 1

Показники рентабельності діяльності м'ясопереробних підприємств в Україні у 2007-2011 роках

Підприємство	Рентабельність у % по роках				
	2007	2008	2009	2010	2011
1. ПАТ «Луганський м'ясокомбінат»	7,8	2,9	-1,0	1,0	3,2
2. ПАТ «Краснодонський м'ясокомбінат»	6,4	2,7	-2,0	1,0	-1,5
3. ПрАТ «Перевальський МПЗ»	6,8	2,5	-3,0	2,1	-0,06
4. ПАТ «Мелітопольський м'ясокомбінат»	-9,2	-2,5	-1,5	-1,3	-0,007
5. ПАТ «Богодучівський м'ясокомбінат»	9,1	5,2	0,01	1,6	-0,004

У цілому, за період з 1996 по 2009 роки середня ціна реалізації м'ясної продукції сільським господарством підвищилася з 973,4 до 10362,9 грн. за одну тунну живої ваги худоби й птахів, тобто більше, ніж в 10 разів [1]. Дане зростання закупівельних цін стало основним чинником, який обумовлює рентабельність у сфері переробки м'ясної продукції. У 2011 році вартість продажу становила 43-50 грн. за 1 кілограм, тоді як в 2010-му – у середньому 55 грн. [2]. Відповідно ціна закупівлі сировини в розрахунках за 1 кг живої ваги знизилася з 18 до 15 грн. [3].

У таких умовах управління діяльністю підприємств все менше покладається на функцію планування, одним з принципів якого є реалістичність установлюваних показників, що в даних умовах майже неможливо. Аналіз економічних результатів діяльності підприємства, що проводиться вже по закінченні певного періоду часу, також не може допомогти своєчасно виправити ситуацію, що склалася на ринку закупівлі сировини. На жаль, сучасний менеджмент не має в своєму розпорядженні надійного інструментарію оперативного контролю стану підприємства та своєчасного прийняття рішень щодо захисту його від виникаючих погроз на змінюваному ринку.

Вісник Сумського національного аграрного університету

Загострення проблем невизначеності та швидкої змінюваності умов функціонування підприємств у сучасному ринку привертає останнім часом все більшої уваги вчених до формулювання та параметризації стійкості підприємств як практичного інструменту оперативного управління ними у напрямку забезпечення своєчасного спротиву негативним впливам з боку зовнішнього середовища, що зумовило розгляд питань управління стійкістю діяльності підприємств у даній статті.

Аналіз результатів досліджень проблеми визначення та управління стійкістю підприємств. З позицій системного підходу під стійкістю системи розуміють її здатність зберігати свій стан незалежно від впливу на неї зовнішніх сил [4], або здатність до самоорганізації [5] чи протидії настанню стану катастрофи системи [6]. Стосовно діяльності підприємств найбільш частіше застосовують так звані показники їх фінансової стійкості, платоспроможності, ліквідності [7], або зворотні показники нестійкості підприємств (як погрози банкрутства) у вигляді відомих моделей Альтмана [8]. Ці показники, які дійсно віддзеркалюють фінансовий стан підприємства на певний момент часу, не відповідають на питання стосовно стійкості підприємства в інших сферах діяльності. Тому подальше дослідження проблеми стійкості підприємств та її вимірювання йде на основі визначення загальної суті стійкості як явища «гнучкості», тобто пристосованості до змінюваних умов діяльності [9], здатності підтримувати рівень запланованих показників [10], стабільність економічних результатів [11] та ін.

Аналіз останніх досягнень і публікацій у досліджуваній сфері свідчить, що до теперішнього часу єдиного погляду щодо змісту поняття стійкості підприємства, складу її показників не існує. Підходи, що в тій чи іншій мірі застосовуються для визначення стійкості підприємств, поки що не дозволяють на їх базі створити систему показників стійкості підприємства, як певний інструмент, який можна було би з необхідною впевненістю використовувати для безпосереднього застосування в управлінні діяльністю підприємства з метою підтримки його стану в зовнішньому середовищі.

Ціллю статті є представлення основних результатів дослідження проблеми визначення стійкості діяльності підприємства АПК та розробки механізму управління нею.

Виклад основного матеріалу. Основну проблему зниження економічної ефективності діяльності підприємств АПК формують дві об'єктивні тенденції: з одного боку неухильне підвищення вартості сировини, а з іншого – неможливість адекватного підвищення цін на продукцію переробки, що звужує поле можливостей роботи підприємств з позитивною рентабельністю. З метою попередження і своєчасного прийняття

заходів із підтримки беззбиткової роботи підприємства запропоновано систему контролю стану стійкості підприємств при негативних впливах ринкового середовища у випадках подорожчання сировини, вимушеного зменшення відпускних цін продукції, зменшення обсягів продажів кінцевої продукції або закупівлі сировини у вигляді наступних показників стійкості підприємства.

1. Рівень продажно́ї стійкості K_p , як співвідношення ціни продажу продукції C та її собівартості S :

$$K_p = C / S. \quad (1)$$

2. Рівень закупівельної стійкості K_{zk} як відношення максимально допустимої ціни закупівлі сировини M_{max} , яка не призводить до збитковості, до її поточної ціни M :

$$K_{zk} = M_{max} / M. \quad (2)$$

Максимально допустима вартість сировини та закупівельних матеріалів практично включає окрім поточної вартості M наявний у складі ціни прибуток Π , а також потенційну економію на інших складових собівартості продукції E :

$$M_{max} = M + \Pi + E. \quad (3)$$

3. Рівень збутової стійкості K_{zb} як відношення суми реалізації продукції на діючих ринках (R_d), потенційно можливого приросту на інших ринках ($R_{ін}$) та приросту реалізації за рахунок продукції, що може бути освоєна та поставлена до продажу на заміщення вибулої продукції ($R_{зам}$), до беззбиткового обсягу продажів $R_{без}$:

$$K_{zb} = (R_d + R_{ін} + R_{зам}) / R_{без}. \quad (4)$$

4. Рівень постачальницької стійкості $K_{пост}$ як відношення суми закупівель сировини на діючих ринках Z_d , потенційно можливого приросту закупівель на інших ринках $Z_{ін}$ та закупівель сировини, що може замістити вибулу, до обсягу закупівель, що гарантує беззбиткову діяльність $Z_{без}$:

$$K_{пост} = (Z_d + Z_{ін} + Z_{зам}) / Z_{без}. \quad (5)$$

В систему показників стійкості підприємства включено також такі, які охоплюють усі найважливіші сфери взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем (цілісна система показників стійкості підприємства приведена у табл. 2).

Введення показників стійкості дозволяє на кожний момент часу визначати наявні резерви підтримки рівня стійкості як у даній сфері взаємодії підприємства із середовищем, до якої належить даний показник, так і за рахунок наявних інших резервів підприємства, у тому числі – резервів стійкості в інших сферах діяльності підприємства. Так, резервом підтримки рівня продажно́ї стійкості K_p , який знижується при вимушеному зменшенні ціни продажу продукції підприємства на ΔC , є зменшення собівартості продукції ΔS . Повне або часткове на певному рівні відновлення попереднього рівня продажно́ї стійкості $K_{p1} = K_{p2}$ за рахунок наявних резервів зменшення собівартості означає додержання наступного рівняння:

$K_{п1} = K_{п2} = C/C = (C - \Delta C)/(C - \Delta C)$, (6)
 з якого величина зниження собівартості про-
 дукції ΔC , що компенсує відповідне зниження ціни
 ΔC , а значить – повністю відновлює попередній

рівень продажної стійкості, визначається за
 наступною формулою:
 $\Delta C = (C/C) * \Delta C$. (7)

Таблиця 2

Система показників стійкості підприємства по сферах його взаємодії із середовищем

Сфера взаємодії	Зовнішній фактор впливу на стійкість підприємства	Назва показника стійкості підприємства
1. Ціноутворення	1. Зниження продажної ціни продукції	Продажна стійкість $K_{п}$
	2. Підвищення закупівельних цін на сировину	Закупівельна стійкість $K_{зк}$
2. Збутова	3. Зниження обсягів продажів	Збутова стійкість $K_{зб}$
3. Постачальницька	4. Зменшення можливості закупівлі сировини	Постачальницька стійкість $K_{пост}$
4. Фінансова	5. Зменшення загальної капіталізації	Стійкість загальної капіталізації $K_{кап}$
	6. Втрата платоспроможності	Платоспроможна стійкість $K_{пл}$
	7. Втрата власних обігових коштів	Обігова стійкість $K_{об}$
5. Технологічна	8. Необхідність технологічного вдосконалення	Технологічна стійкість $K_{тех}$
6. Кадрова	9. Потреба в додаткових кадрах фахівців	Кадрова стійкість $K_{кад}$

Проілюструємо компенсаторний механізм | ження витрат на виробництво продукції схемою
 відновлення продажної стійкості за рахунок зни- | на рис. 1.

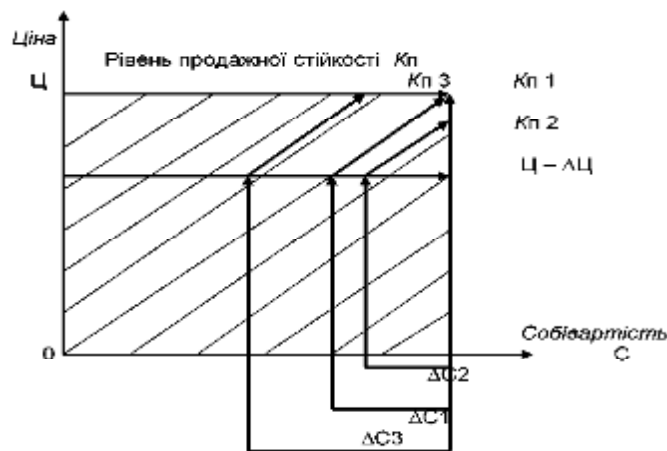

Рис. 1. Схема компенсаторного механізму підтримки продажної стійкості підприємства при зниженні ціни продукції за рахунок резервів зниження її собівартості

Порядок паралельного оперативного відсте- | стеми моніторингу, наведеним на рис. 2 для двох
 ження рівня стійкості підприємства в різних сфе- | взаємозалежних показників: продажної й за-
 рах проілюструємо фрагментом необхідної си- | купівельної стійкості підприємства.

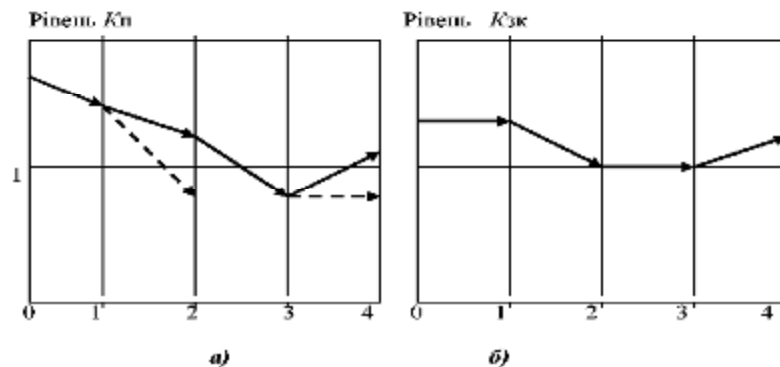

Рис. 2. Схема паралельного моніторингу рівня стійкості підприємства для показників продажної і закупівельної стійкості

Схема ілюструє зниження рівня продажної стійкості (рис. 4, а) в момент 2:
 пунктирною стрілкою – при ігноруванні завдання його підтримки;
 безперервною стрілкою – при використанні резервів закупівельної стійкості.

Відповідно на рис 2,б стрілкою показане зниження рівня закупівельної стійкості в момент 2 до граничного рівня внаслідок використання її наявних резервів для підтримки необхідного рівня продажної стійкості.

Висновок. Застосування запропонованої системи показників стійкості підприємства та наве-

дених процедур використання компенсаторних механізмів підтримки стійкості за допомогою певних алгоритмів прийняття рішень гарантує підтримку безбиткової діяльності підприємства в межах наявних ресурсів відновлення його стійкості у різних сферах взаємодії зі зовнішнім середовищем.

Список використаної літератури:

1. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Мозговая А. Инвесторам: какие цены на мясо свинины в Украине? [Электронный ресурс] / Александра Мозговая. – Новости бизнеса и политики. В СНГ: Украина. – 03 июня 2011. – Режим доступа: www.profi-forex.org/news/entry1008077569.html.
3. Колесова Л. Как закаляется «Тваринпром» [Электронный ресурс] / Лариса Колесова. – Зерно: животноводство. – 20.07.2011. – Режим доступа: zerno-ua.com/?p=4755.
4. Словари и энциклопедии на Академике [Электронный ресурс] / АКАДЕМИК. – Режим доступа : dis.academic.ru.
5. Пригожин И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой / И. Пригожин, И. Стенгерс ; пер. с англ. – М.: Прогресс, 1986. – 432 с.
6. Томпсон Дж. М. Т. Неустойчивости и катастрофы в науке и технике / Дж. М. Т. Томпсон ; пер. с англ. – М.: Мир, 1985. – 254 с.
7. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева Е. Б. ; 5-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 495 с.
8. Ковалев А. П. Финансовый анализ и диагностика банкротств : учеб. пособие Минэкономки РФ / А. П. Ковалев. – М.: Экономическая академия, 1994. – 182 с.
9. Белый М. К вопросу о гибкости организаций органического типа / М. Белый, В. Приходько // Проблемы теории и практики управления. – 1998. – № 4. – С. 28-31.
10. Иванов В. Л. Управління економічною стійкістю промислових підприємств : [монографія] / В. Л. Иванов. – Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2005. – 268 с.
11. Кульбака Н. Сущность и факторы экономической устойчивости предприятия : [электронный ресурс] / Н. Кульбака. – Режим доступа: kulbaka2000@ukrtop.com.

Рассмотрены вопросы управления устойчивостью деятельности предприятия АПК на основе системы показателей устойчивости, позволяющей осуществлять систематический контроль соответствия состояния предприятия условиям деятельности в изменяющейся среде и своевременно реагировать на негативные изменения в ней.

Ключевые слова: предприятие АПК, деятельность, устойчивость, показатель устойчивости, управления устойчивостью

Questions of management by sustainability of agricultural enterprise based on system of sustainability indicators, allowing to carry out systematic monitoring of compliance with state enterprises in terms of changing the medium and to respond to adverse changes in it.

Keywords: agricultural enterprise, activity, sustainability, indicator of stability, stability control

Дата надходження до редакції: 28.04.2013
Рецензент: д.е.н., професор Гончаров В.М.

УДК 658:65.012.8

КОМПЛЕКСНЕ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

В. П. Стадник, здобувач*, Національний університет біоресурсів і природокористування України
*Науковий керівник - д.е.н., проф. Гудзинський О.Д.

В статті досліджено методичні підходи щодо оцінки рівня економічної безпеки підприємства, визначено нестійкий стан безпеки та складові, які його спричиняють.

Ключові слова: економічна безпека, комплексна оцінка, рівень економічної безпеки, оцінка рівня економічної безпеки.

Постановка проблеми. Стабільне функціонування, зростання економічного потенціалу

будь-якого підприємства в умовах ринкових відносин багато в чому залежить від наявності на-